

## Projektni pristup učenju

Suada Aljković Kadrić, Vesna Srdić, Ibro Skenderović

**SAŽETAK:** U pristupima koje UNICEF u Srbiji pruža u smislu modernizovanja predškolskog obrazovanja kao i vaspitanja, sadržana su pitanja koja se tiču pravdnosti i inkluzije, programske i organizacione diversifikacije te kvaliteta programa. Za razvoj diversifikovanih inkluzivnih vaspitno-obrazovnih programa programsku koncepciju predstavlja kaleidoskop. Zahvaljujući projektnom pristupu učenja „oživio“ je Kaleidoskop u praksi onih predškolskih ustanova koje su bile dio ovog projekta. Ovaj pristup podržava građenje sredine za učenje kroz projekte koje djeca, odgajatelji i roditelji razvijaju, razvoj i njegovanje odnosa povjerenja među svim učesnicima odgojno-obrazovnog procesa, doživljaj zajedništva odnosno pripadnosti zajednici vršnjaka i integrisanosti djece u lokalnu zajednicu. Kompetencije i djece i odgajatelja osnažene su podržavanjem razvoja dispozicija za učenje, kao aktuelnog koncepta kvaliteta podstaknut je razvoj refleksivne prakse. Lokalna zajednica postaje inspirativan resurs i mjesto gdje odrasli i djeca mogu učiti i zahvaljujući partnerstvu s njom i porodicom omogućena je dobrobit djece u ovom programu.

## Project Approach to Learning

**Ključne riječi:** *učenje, planiranje, projektovanje.*

**ABSTRACT:** Issues of equity and inclusion, program and organizational diversification as well as the quality of programs are intertwined in the approach that UNICEF has in terms of modernization of preschool education in Serbia. Kaleidoscope is a program concept for the development of diversified inclusive educational programs. In the practice of preschool institutions that participated in the project, Kaleidoscope was "revived" through a project approach to learning. This approach supports building a learning environment through projects developed by children, educators and parents, developing and nurturing a relationship of trust among all participants in the educational process, the experience of community or belonging to the community of peers and the integration of children into the local community. By supporting the development of dispositions for learning, the competencies of both children and educators have been strengthened, and the development of reflective practice as a current concept of quality has been encouraged. The well-being of children in the program was achieved, a partnership with the family and the local community was supported, which became an inspiring resource and a place for children and adults to learn.

**Keywords:** *learning, planning, design*

### UVOD

Ukoliko se prije svega ne shvati koncepcija data u publikaciji „Kaleidoskop — osnove diversifikovanih programa predškolskog vaspitanja“, gotovo je nemoguće shvatiti Kaleidoskop — projektni pristup učenju. Zbog toga je jako važno razumijevanje i kritičko promišljanje vrijednosti i polazišta kao i čitanje Kaleidoskopa prije razvijanja programa kroz projektni pristup učenju. Dva dijela čine publikaciju „Kaleidoskop — projektni pristup učenju“. Jedan od načina razvijanja polazišta Kaleidoskopa predstavljen je u prvom dijelu data shvatanja projektnog pristupa učenju. Primjeri iz predškolskih ustanova u kojima se razvijaju programi zasnovani na Kaleidoskopu dati su u drugom dijelu, u pričama o projektima gdje se iznose primjeri iz prakse.

### POTENCIJALI PROJEKTOG PRISTUPA UČENJU

Kao kontinuiran i fleksibilan način učenja zasnovan na dobrobiti, odnosima i djelanju (vidi „Kaleidoskop — osnove diversifikovanih programa predškolskog vaspitanja“) shvata se projektni pristup učenju u Kaleidoskopu. Raznovrsne strategije učenja spojene su u projektni pristup, naprimjer - neke od njih jesu

učenje kroz istraživanje, učenje kroz igru, učenje zasnovano na imaginaciji, učenje kroz rješavanje problema, iskustveno učenje, situaciono učenje (Pavlović Breneselović, Krnjaja. 2016). Korištenje projektnog učenja u svrhu odvojene odgojno-obrazovne metode ili odvojene aktivnosti sa djecom prevazilazi projektni pristup učenju. Igra, planirano učenje i učenje u praktičnim životnim situacijama ujedinjavaju se zahvaljujući projektnom pristupu. U ovakvim projektima djeci je omogućeno da otkrivaju i snalaze se u njima poznatim situacijama, uz pomoć kreativnosti stvaraju vezu između već stečenog i novog iskustva. Zajedničkim snagama djeca različite dobi na sebi svojstven način doprinose učenju. Raznovrsni načini učešća djece u projektu smatraju se značajnim doprinosom zajednici učenja. Za one projekte koji provociraju kreativnost i stvaralačko rješavanje problema i omogućavaju da se istraživanje razvija u različitim pravcima kažemo da su „uspješni“.

Na početku projekta na osnovu slušanja ideja koje djeca iznose i njihovih pitanja, odgajatelj unosi „provokaciju za učenje“, a nakon toga posmatra na koji način i u kojim pravcima djeca proširuju svoje ideje. „Avanturu“ u učenju za djecu i odgajatelja i vodi autentičnom ishodu koji odražava njihov proces

istraživanja predstavlja istraživanje u projektu i ono je uvijek neizvjesno. Da poznaju vrijednosti i polazišta Kaleidoskopa i da maštovito vode djecu kroz istraživanje tako što će svojim učešćem i kreativnim prijedlozima omogućavati djeci da istražuju i uživaju u neočekivanom zadatku je odgajatelj koji razvija projektne pristup učenju (Pavlović Breneselović, Krnjaja, 2010). Na istraživanju u lokalnoj zajednici; u tome učestvuju zajedno djeca i odrasli, učeći jedni od drugih bazira se projektne pristup učenju. Zbog toga u društvenoj zajednici „vidljivo“ postaje predškolski odgoj koji osposobljava ujedinjenje djece u zajednicu.

U projektom pristupu dijete:

- u interakciji sa odraslim i vršnjacima uspješno uči;
- u vidu aktivnog i kompetentnog učesnika, ono doprinosi i utječe na vlastito učenje;
- sebe smatra kao bitnog člana zajednice i kroz članstvo u lokalnoj zajednici uči;
- na osnovu učešća i izražavanja pravi izbore u istraživanju;
- uživa u istraživanju, ima inicijativu i učenje doživljava kao smisleni, stvaralački, svrsishodni proces;
- umije smisliti plan na koji način će nešto istražiti, također, jača povjerenje u lične sposobnosti da istražuje;
- kao učesnike i istraživače prihvata ostalu djecu, odgajatelja, kao i ostale odrasle;
- u saradnji s odraslima u kome svi daju svoje jedinstvene ideje učestvuju;
- od članova lokalne zajednice dobiva poruke prihvatanja ličnih i kulturnih različitosti.

## IZBOR PROJEKTA

U potrazi za rješenjem problema koji su djeci zanimljivi za istraživanje smjernica na jedinstveno traganje jesu projekti. Na početku u dogovoru s djecom odgajatelj odlučuju koja će se tema istraživati u projektu.

Raznovrsnim materijalima i sredstvima koja se nalaze u dječijem okruženju, vrtiću pa i lokalnoj zajednici odgajatelj podstiče kreativnost kod djece, a najprije sasluša kakve ideje djeca imaju vezano za istraživanje i daje im sve potrebne odgovore i smjernice. Na taj način odgajatelj djeci daje podršku i omogućava da projekt za djecu bude važan, a s tim u vezi jesu i ostala mjerila na osnovu kojih se bira projekat (Isto).

## OPREMLJENOST ZA ISTRAŽIVANJE U VRTIĆU

Moguće je osigurati raznovrsne materijale koji podstiču inspiraciju za istraživanje kod djece zbog toga što postoji velika količina opreme. Također, moguće je da djeca i njihove porodice učestvuju u donošenju materijala i time daju doprinos istraživanju (Carr, 2001).

## DOSTUPNOST RESURSA U LOKALNOJ ZAJEDNICI

Udjel u istraživanju mogu imati i stručnjaci iz datih oblasti ili poznavaoци problematike. Mjesta na kojima djeca mogu istraživati mogu biti i u njihovoj bliskoj okolini. Za neka pitanja koja su u projektu odgajatelj

stvara istraživački odnos u projektu lična upitanost i zanimanje odgajatelja. Ciljevi odgajatelja su da krene u istraživanje, konstantno stvaranje na koji se način može nešto novo naučiti ili na koji način nešto poznato može da se otkrije na neki drugi način, podsticanje inicijative djece u istraživanju davanjem jedinstvenih i kreativnih prijedloga (Pavlović Breneselović, Krnjaja, 2002).

## PROJEKAT SADRŽI „SUŠTINSKO PITANJE“

Kažemo da je suštinsko ono pitanje koje: Da bi došli do jedinstvenog rješenja u istraživanju, odrasli kao i djeca inspiraciju pronalaze u njima, Animira istraživanje koje je u vezi s okruženjem u kojem žive i kod djece kao i odraslih podstiče u učenju princip stvaranja kao i maštu i kreativnost (Carr, 2012).

## STRUKTURA PROJEKTA

Možemo strukturirati projekat u tri faze:

- 1) Uvod u projekat (govorenje o već stečenim iskustvima kod djece koja su u vezi s projektom);
- 2) Razrada projekta (ona istraživanja koja se odvijaju u sklopu ustanove, kao i u lokalnoj sredini);
- 3) Završni dio u projektu (upoznavanje ciklusa istraživanja i jedinstvenosti rješenja tog problema, interpretacija) (Clark, Moss, 2001).

Specifičnosti svakog projekta pogoduju raznovrsni konteksti istraživanja koje stvaraju djeca i odrasli, kao i prostor i materijali. To odgajatelju daje mogućnost da organizuje istraživanja na osnovu ideja i prijedloga djece i da okvirno planira „istraživačku avanturu“ s djecom, porodicama i drugim odraslima u lokalnoj zajednici i zbog toga se za strukturu projekta kaže da „više oslobađa nego što obavezuje“ (Pavlović Breneselović, Krnjaja, 2016).

## PRVA FAZA: OTVARANJE

U uvodu u projekat djeca dijele svoje priče, doživljaje i iskustva i postavljaju pitanja u vezi s projektom na što ih podstiče odgajatelj. Zajedničko razumijevanje projekta u ovoj fazi odgajatelj nastoji da ostvari:

- „udruživanjem“ raznovrsnih iskustava, ideja, doživljaja i znanja koja djeca posjeduju (daje podršku djeci da iznesu svoja iskustva, znanja i ideje i predstave ih na što više načina, čime ostvaruju mogućnosti da se istraživanje ostvaruje u različitim pravcima);
- „unošenjem provokacije za istraživanje“ (daje podršku djeci da postavljaju pitanja, da iznose ideje, igraju se idejama, da spajaju svoje doživljaje i tako se baziraju na problem koji će istraživati u okviru projekta).

U sklopu vrtića i okruženja djeteta odgajatelj organizuje raznovrsne situacije koje kod djece mogu probuditi radoznalost i različita pitanja koja su u vezi s projektom (Krnjaja, Pavlović Breneselović, 2012).

## POSTUPCI ODGAJATELJA U PRVOJ FAZI PROJEKTA

Spreman je da sasluša raznovrsne pretpostavke i „teorije“ djece koje su u vezi s projektom i unosi provokaciju za učenje, donosi materijale (predmete, knjige, filmove, fotografije, aparate, rekvizite, umjetnička djela) koji će pomoći djeci da pokažu svoje pretpostavke i već stečena iskustva u vezi s projektom, oprema prostor, pomaže djeci da donose različite predmete i materijale od kuće, s djecom posjećuje mjesto ili događaj u lokalnoj zajednici koji su povezani s projektom (muzej, biblioteku, sportski teren, izložbe, sajam, karneval i sl.), a koji će djecu inspirirati da postavljaju pitanja, planira različite situacije u vrtiću u kojima djeca istražuju materijale i predstavljaju svoja prethodna iskustva, doživljaje, znanja na različite načine, omogućava da se djeca igraju materijalima i predmetima iz projekta, prati načine na koje se djeca igraju i pomaže im da kroz igru izraze svoje „teorije“ i početne ideje vezane za projekat, dokumentuje s djecom sve njihove ideje i produkte i predstavlja ih s njima na početnom panou istraživanja, pravi poster s pitanjima na koji upisuje pitanja djece vezana za projekat ili pravi popis pitanja na početnom panou, pravi s djecom listu pitanja i pomaže djeci da artikuliraju problem, raspravlja s djecom o problemu koji se istražuje u okviru projekta, sluša djecu i bilježi njihove ideje (Craft, 2005).

Odgajatelj razgovara s djecom o tome kako da započnu istraživanje, pomaže im da razmišljaju šta im je sve za potrebno za istraživanje, koga sve mogu pozvati da im pomogne u istraživanju, gdje mogu otići da istražuju i traže odgovore na pitanja, predlaže djeci različite mogućnosti istraživanja u vrtiću te pravi prijedlog projekta na osnovu projektne skice.

## PRIJEDLOG PROJEKTA „IDE KUĆI“

Ideje i prijedloge vezane za projekat koje su djeca uradila u vrtiću nose kući, gdje roditelji treba da iznesu i dodaju svoje ideje kako bi se uključili u projekat, nakon čega porodice i odgajatelj vode razgovor o projektu i porodice dobivaju šansu da svoje ideje stave na početni projektni pano. Prijedloge djece i odgajatelja na temu na koji način da istražuju na osnovu pitanja koja su postavili sadrži zajedničko planiranje (Hadži Jovančić, 2012).

Neka od pitanja jesu o mjestima na kojima se može izvršiti istraživanje u sklopu lokalne zajednice, s kojim osobama mogu voditi razgovore, koga ugostiti u vrtiću, koje aktivnosti mogu raditi, na kojim mjestima i na koji način mogu organizovati igru, koje su knjige pogodne za njih kao i koje internet stranice treba da posjete (Pavlović Breneselović, Krnjaja, 2016).

Tri značajne funkcije u odnosu porodice i vrtića ostvaruje projekat koji „ide kući“:

- 1) Temama koje djeca istražuju u vrtiću, vode razgovore i također djecu inspiriše i daje podršku;
- 2) Da dijete aktivnosti u vrtiću povezano s aktivnosti iz porodice;
- 3) Da iskustvima i učešćem porodice proširi ideje i obogati projekte i time pomogne odgajatelju u unapređivanju;

- 4) Integriranjem znanja i iskustava iz porodice u zajedničko učenje djece i odraslih podržava učešće porodice (Krnjaja, Pavlović Breneselović, 2012).

## Druga faza: razvijanje

Svako dijete je uključeno u predstavljanje onoga što mu se dogodilo za vrijeme istraživanja i svako dijete istražuje u skladu sa svojim iskustvom i umijećima. Koriste raznovrsne jezike predstavljanja da na različite načine otkrivaju problem i dijele svoje koncepte s drugima u ovoj fazi projekta (Krnjaja, Pavlović Breneselović, 2012).

## Treća faza: zatvaranje

Treća faza projekta je faza refleksije procesa istraživanja i faza u kojoj dominira praktična primjenjivost iskustava stečenih u projektu (Marjanović, 1987).

## IGRA U PROJEKTNOM PRISTUPU UČENJA

Za igru se uvijek kaže da je ona više od aktivnosti i da predstavlja način pristupa aktivnostima. Jako je bitno da se djeca u razvijanju projekta što više igraju i tako otkrivaju svoje mogućnosti, kao i potencijale prostora i materijala s kojima se susreću u projektu i koje mijenjaju zbog toga što je igra najveća forma istraživanja (Pavlović Breneselović, 2000).

Kroz igru će djeca dolaziti do različitih ideja vezanih za projekat i ponovo će ih konceptualizirati u igri na stvaralački način jer se za vrijeme igranja oslanjaju na realna iskustva. Tokom igranja djeca imaju veći broj šansi da isprobavaju, zbog toga što su oslobođena realnih posljedica za svoje postupke, kao i za razvoj samopouzdanja jer znaju da nešto urade i da je prihvatljivo da to urade na drugi način i u drugim uslovima.

Od odgajatelja se očekuje da u integriranju igre i projektnog učenja shvati:

- 1) kreativnost u scenariju, čime se igra fokusira, šta okupira misli djece za vrijeme igranja, naprimjer, da li djeca više obraćaju pažnju na materijale i ono što oni mogu ili pak na ponašanje, i
- 2) trenutak kada on treba da se uključi u igru kao i dinamiku te igre, kada djeca treba da dobiju šansu da vode igru ili kada kao igrač djecu podsjeća na već stečena iskustva i bazira se na određen aspekt igre stvarajući pretpostavke (Pavlović Breneselović, 2012).

Kroz različite tipove igre može se podržati njeno integriranje u projektni pristup učenju. Ti tipovi jesu: otvorena igra, proširena igra, kao i vođena igra. Ova tri tipa se uvijek mogu kombinovati u zavisnosti od vrste interakcije koju odgajatelj razvija s djecom kao i od dječijeg izbora.

## PRAĆENJE SE OSTVARUJE KROZ DOKUMENTOVANJE

Odgajatelju su za praćenje pogodni dječiji portfolio (priče za učenje, skale, produkti djece i odraslih), projektni portfolio (video i tekstualni zapisi o projektu, mapa učenja u zajednici, snimci panoa, videozapisi završnih priča o projektu, opis projekta). Dječiji portfolio predstavlja priču o njegovom učešću u programu za određeni vremenski period, čime se slavi jedinstveni doprinos svakog djeteta.

Zadatak portfolija je stvaranje slike konteksta učenja, vrijednosti na kojima se gradi učenje i podrške učenju, što čini da djeca i odrasli grade kulturu učenja u kojoj se cijene kapaciteti djeteta. Kroz portfolio se gradi slika djeteta kao kompetentnog učesnika sa potencijalima, a ne sa deficitom (Hadži Jovančić, 2012).

Razgovor porodice i odgajatelja o pravljenu portfolija i djeljenje portfolija sa porodicom omogućava:

- postojanost dječijeg učenja u sklopu porodice i vrtića,
- da se u proces učenja djeteta uključi i porodica,
- obostrano razumijevanje (Pavlović Breneselović, 2016).

Uključivanje porodice u dokumentovanje je moguće ostvariti na različite načine – o shvatanju i analiziranju dokumentovanih podataka sa odgajateljem se konsultuju članovi porodice, posebno se izdvajaju porodice koje spadaju u osjetljive grupe, daju svoje ideje kako bi se dobre strane koje posjeduje dijete posebno istakle i podržale u programu, stvaraju fotografije ili priče o ljudima, predmetima, aktivnostima i igrama koje djeca vole.

### ZAVRŠNO RAZMATRANJE

Primjeri prakse zasnovane na vrijednostima Kaleidoskopa omogućavaju da takva iskustva dijelimo u profesionalnoj i široj društvenoj zajednici. Istovremeno, oni predstavljaju podsticaj praktičarima, porodicama djece, različitim učesnicima iz lokalne zajednice, učesnicima iz civilnog sektora, istraživačima i kreatorima obrazovne politike za nastavak pružanja podrške razvijanju diversifikovanih programa predškolskog odgoja u Srbiji.

### LITERATURA

- Carr, M. (2001). *Assessment in early childhood settings: Learning stories*. London: Paul Chapman.
- Carr, M. (2012). *Learning Stories Constructing Learner Identities in Early Education*. London: SAGE Publications.
- Clark, A., Moss, P. (2001). *Listening to Young Children: The Mosaic Approach*. London: Tayler.
- Craft, A. (2005). *Creativity across the primary curriculum*. London: Routledge. Department of Education and Early
- Hadži Jovančić, N. (2012). *Umetnost u opštem obrazovanju*. Beograd: Klet.
- Krnjaja, Ž., Pavlović Breneselović, D. (2012). *Pedagoška dokumentacija: nevidljiva i vidljiva praksa*. U *Posebna pitanja kvaliteta u obrazovanju* (117–131). Beograd: Filozofski fakultet, Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Marjanović, A. (1987). *Kako prepoznati i oplemeniti stvaralačku aktivnost predškolskog deteta*, Beograd, *Predškolsko dete*, (1–4): 133–148.
- Pavlović Breneselović, D. (1992). *Igrovnica — vodič za voditelje*, Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju/OMEPE.
- Pavlović Breneselović, D., Pavlovski, T. (2000). *Partnerski odnos u vaspitanju*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju /Centar za interaktivnu pedagogiju.
- Pavlović Breneselović, D. (2010). *Dobrobit deteta u programu naspram programa za dobrobit*, *Nastava i vaspitanje*, god. 59, br. 2, str. 251–264.
- Pavlović Breneselović, D. (2012). *Od prirodnih neprijatelja do partnera — sistemski pristup odnosu porodice i javnog vaspitanja*. Beograd: Filozofski fakultet.
- Pavlović Breneselović, D. (2012). *Odnosi na ranim uzrastima*. U *Baucal, A. (ur.) Standardi za razvoj i učenje dece ranih uzrasta u Srbiji*, Beograd: Institut za psihologiju /UNICEF, str. 133–150.
- Pavlović Breneselović, D. (2015). *Gde stanuje kvalitet. Knjiga 2 — istraživanje sa decom prakse dečijeg vrtića*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofski fakultet Univerzitet u Beogradu.
- Pavlović Breneselović, D., Krnjaja, Ž. (2016). *Kaleidoskop — osnove diversifikovanih programa predškolskog vaspitanja*. Beograd: IPA.

### INFORMACIJE O AUTORIMA

#### Suada Aljković Kadrić

International University of Novi Pazar Serbia  
e-mail: suada.a.kadric@hotmail.com

#### Vesna Srdić

International University of Novi Pazar

#### Ibro Skenderović

International University of Novi Pazar  
e-mail: ibro.skenderovic@os-mpecanin.edu.me